

Af Alf Ronby

Udviklingen i den svenske socionomuddannelse er i dag præget af videnskabelig fundamentalisme. Det giver sig udtryk i en overdreven tro på, hvad videnskaben kan bidrage med i det sociale arbejde, og en nedvurdering af praktik, erfaring og dagligdags viden, sådan som den bliver udviklet i dialogen mellem dem, der slås med samfundets sociale problematik. Konsekvenserne viser sig mere og mere tydeligt i uddannelsen. En ny ånd hersker på Den sociale Højskole i Sverige.

Videnskaben er udset til at være vor tids religion. I en tid, hvor ikke meget anses for at være helligt, og hvor vi befinder os i en epoke med næsten vedvarende, videnskabelige fremskridt, alt fra penicillin til atombomben, tror mange, at videnskaben er vor tids frelser – bare se på klimatruslen for eksempel. Denne uantastelige tro har i uddannelsesmæssig sammenhæng ført til, at alt skal hældes ned i videnskabens rationelle form. Konsekvenserne er, at det næsten udelukkende er akademisk, boglig viden, der tillægges nogen værdi.

En anden konsekvens er, at vi tror, at alt i denne verden kan måles, vejes, forklares, forudsiges og kontrolleres. Hvis noget går skævt, er det, fordi vi ikke er tilstrækkeligt indsigtsfulde og velorganiserede. Altså stræber vi i god videnskabelig ånd efter metoder og måder at organisere os på, så vi kan kontrollere verden. I det sociale arbejde fører det til en interessant kombination af helhedssyn og reduktionisme, hvor helheden afgrænses til en kontrollerbar situation. Den videnskabelige fundamentalisme fører også til en overdreven tro på metoder. Har vi bare de rigtige metoder, skal vi nok få klaret problemet! Vi går til og med så langt, at vi bilder os ind, at manualstyrede foranstaltninger er løsningen på metodeproblemet og vejen til en effektiv indsats. Vi deler verden op i målgrupper, især den del af verden hvor vi ser sociale problemer. Og med vore sofistiskerede metoder retter vi opmærksomheden mod målgrupperne. Det er i forhold til *dem*, vi intervenserer, injicerer og investerer. Og så bedømmer vi resultatet med

vore målestokke. Blev det ikke godt, er der noget i vejen med metoden.

Et eksempel på den overdrevne tro på videnskaben og den videnskabelige kompetence er, at vi stræber efter at få så mange ph.d.'ere som muligt til undervisningen. I socialministeriets evaluering af socionomuddannelsen her i Sverige er man voldsomt interesseret i, hvor mange af lærerne, der er ph.d.'ere og i deres skriftlige produktion. Men vi har ingen erfaring for, at det fører til et bedre socialt arbejde ude i marken. Derimod har vi erfaring for, at det fører til en formalisering af præstationerne i uddannelsen. Desuden fører det til, at vi overvejende får et lærerkollektiv, hvor kun få ønsker at undervise. De fleste vil hellere beskæftige sig med deres forskningsprojekter. Min erfaring er, at de bedste lærere i det sociale arbejde er dem med en lang, omfattende og varieret praktisk erfaring med socialt arbejde – kombineret med en fornemmelse for det pædagogiske håndslag. Det er måske netop også det, man har brug for i det sociale arbejde, som i mangt og meget er en slags "socialpædagogik".

Socialt arbejde er ikke bare metoder og teknikker. Metoder og teknikker er basisviden og som sådan nødvendige, men på ingen måde tilstrækkelige. Viden og færdigheder i socialt arbejde består både af det rationelt reflekterende og det følsomme, en fornemmelse for og forståelse af klienten som handlende subjekt. En god socialarbejder bliver man ved at udvikle sine fornemmelser i det praktiske arbejde, ved at skærpe sin evne til at observere og opleve og forstå både person og sammen-

hæng og sin egen holdning. For at bruge et gammelt udtryk, som sjældent høres i dag: Det gælder om at få en ægte klassefølelse, dvs. at forstå de undertrykte verden og at sympatisere med de udsatte.

UDVIKLINGEN I SOCIONOMUDDANNELSEN

På socionomuddannelsen bliver det mere og mere næsten et tabu at hævde, at det først og fremmest er en erhvervsuddannelse, hvor erfaring og praktiske kundskaber er væsentlige. Det, der er sket, er, at praktikken, som tidligere var to semestre, er blevet til et. De såkaldte feltstudier kan jo overhovedet ikke sammenlignes med praktik. I stedet lægges der fra begyndelsen af stor vægt på, at de studerende skoles i videnskabelig tænkning. Det tydeligste resultat er en slags formalisering af, hvordan vi skal se, opfatte, tænke, beskrive og forklare verden. De studerende skal fra begyndelsen lære det videnskabelige sprog. Det tænkte og skrevne, som ikke har den rette form, duer ikke. Det måske tydeligste udtryk for denne videnskabelige formalisme er reglerne for, hvordan kildehenvisningerne skal skrives. (For ikke at tale om reglerne for, hvordan man udfylder en formular til en forskningsansøgning!)

Denne videnskabelige rationalitet, som vi lærer vore studerende, fører til en instrumentel måde at forholde sig på. Det har blandt andet udmøntet sig i den opfattelse og det dogme, at socialt arbejde skal være evidensbaseret, hvilket får sit meste markante og logiske udtryk i det manualstyrede sociale arbejde. Men de fleste beslutninger og tiltag i det sociale arbejde kræver mere end en instrumentel måde at forholde sig på. Her kræves der en veludviklet fornemmelse for person, situation og sammenhæng, og der kræves evne til at foretage virkelige etiske og moralske overvejelser. Manualstyret socialt arbejde risikerer frem for alt at blive instrumentel, og man opnår ikke et anstændigt og konstruktivt forhold til klienten. Manualstyret socialt arbejde medfører en fordømmelse af det sociale arbejde. Af gode grunde må vi antage, at den moralske kompe-

tence bliver tilsidesat i et sådant system. Den videnskabelige rationalitet har ikke meget at tilbyde studenterne, når det handler om de værdipræmisser, som det sociale arbejde bør tage udgangspunkt i. Og den har heller ikke meget at komme med, når det gælder værdigrundlaget og etikken i samspillet med klienterne eller om at forstå den værdirationalitet, som påvirker klienters og gruppers måder at handle på. Risikoen er, at det sociale arbejde i endnu højere grad bliver et kontrolinstrument over for samfundets ulykkelige.

ISOLATION OG INDELUKKETHED

Nedvurderingen af erfaringen og opvurderingen af den boglige viden har ført til, at de studerende bliver 'låst inde' på skolen i det meste af deres uddannelse. Dels er kontakten til det sociale arbejdsområde blevet mere og mere begrænset, og dels bliver dialogen studenterne imellem mindre og mindre interessant, når det frem for alt er den boglige viden, der bliver opfattet som vigtig, og som bliver testet.

Det er ikke nogen god metode at låse studenterne inde på skolen – og endnu mindre at låse dem inde alene – når det nu er det sociale arbejdes virkelighed, de studerende bør få righoldige erfaringer med, erfaringer, der skal bearbejdes, reflekteres, diskuteres og blive til viden. Derfor bør vi udvikle de studerendes evne til at gøre deres erfaringer til en bevidst forståelse for menneskers livsvilkår, livsverden og handlingsdispositioner. At kunne bruge erfaringen på en konstruktiv måde er vigtigt i det sociale arbejde.

KONKURRENCEMENTALITETEN

Indførelsen af en karakterskala med syv trin, som EU vil have, er en del af denne tankegang om viden og uddannelse. Erfaringerne med den tre-trinnede karakterskala er, at den skader det pædagogiske klima, som bør bygge på projekter, dialog og samarbejde. Når karakterjagten begynder at brede sig blandt lærere og studenter, kan vi se, at stemping og ekskludering kommer snigende. Så er det ikke godt at have de 'dårligt præsterende' studenter

med i projektgruppen. Holdningen til gruppediskussioner og gruppearbejde bliver efterhånden mere og mere negativ, og studenterne vil hellere sidde derhjemme på værelset og læse til eksamen, end de vil udvikle deres evne til dialog, refleksion, samarbejde og sociale kompetencer ved at deltage i seminarer og gruppe- og projektarbejde. Karakterskalaen med syv trin vil formodentlig forstærke disse tendenser.

Socialarbejderens egnethed beror i høj grad på personlig modenhed, selvbevidsthed og kompetence i at forholde sig til sine medmennesker på en konstruktiv måde. Uden personlig udvikling til arbejdet og i arbejdet, får vi ikke gode socialarbejdere. Det er svært at sammenligne, graduere og sætte tal på personlig udvikling, men vi ved, hvad der adskiller en god socialarbejder fra en dårlig, når vi møder dem.

Den sociale Højskoles pædagogiske model bør ikke udelukkende bestå af programsat faglighed, hvor indlæringseffekten muligvis kan måles og gradueres. Den bør i lige så høj grad eller i endnu højere grad være en model, som medfører, at studenternes erfaringsmateriale bliver reflekteret, bearbejdet og udviklet gennem dialog. Det er begrundelsen for at lægge stor vægt på praktiske erfaringer i stedet for at stirre sig blind på, hvor mange sider studenterne har læst og kan gøre rede for.

ET ANSTÆNDIGT SOCIALT ARBEJDE

Socialt arbejde bør overhovedet ikke være en disciplin, der indgår i en kontekst, hvor der findes konkurrence, rivalisering og opdeling i bedre og mindre gode præstationer. Eller hvor der bruges vold og autoritære metoder. Det bør i stedet bygge på evnen til at arbejde og indgå i en dialog, hvor alle ens forudsætninger og evner bidrager til helheden. Den adfærd, der bør lokkes frem gennem uddannelsen, er, at hvert enkelt menneske bliver vurderet på egne forudsætninger og evner. Derfor bør vi skabe en ånd og en holdning, der tilsiger, at vi altid skal sørge for at passe på det positive i hvert enkelt menneske. Uddanner vi socialarbejdere med en instrumental tilgang til arbejdet, er der stor risiko for, at de kommer til at handle autori-

tært og krænkende over for klienterne – i den hellige effektivitets og kommunalforvaltnings navn.

DEN FORKERTE VEJ FOR UDDANNELSEN

I socionomuddannelsen har vi også valgt den forkerte strategi, når det gælder videregående uddannelse. Men valget kan siges at være logisk, set ud fra den videnskabelige rationalitets perspektiv. Overbygningsuddannelsen er blevet et skridt på vejen til forskning og akademisk karriere. Den karrierevej bør være et andet spor. Der bør være en videregående erhvervsuddannelse for praktiserende socialarbejdere. Den bør indeholde en fordybelse i håndværket socialt arbejde, og ikke være en slags adgangskursus til en forskeruddannelse. Hvor mange teoretikere har vi brug for i denne her profession, hvis hovedopgave det er i praksis at løse problemer sammen med mennesker i svære situationer?

Videnskabsteori, videnskabelig metode og opgaveskrivning optager mere og mere plads og fortrænger de mere praksisorienterede elementer. Kravet bliver formuleret mere og mere tydeligt. Studenterne skal skrive deres opgaver alene, hver for sig (det skal være lettere at kontrollere præstationerne), hvilket igen markerer, at det er den boglige viden og ikke erfaringen, dialogen og samarbejdet, der er det vigtigste materiale. Man kan sætte spørgsmålstegn ved om den måde, vi skriver opgaver på, er særligt udviklende for det praktiske, sociale arbejde.

DE STUDERENDES DRØMME

Den udvikling, vi ser i socionomuddannelsen, er ikke i overensstemmelse med mange studerendes drøm. Når jeg laver fremtidsværksteder med de studerende omkring deres uddannelse (og der har været mange gennem årene) fremføres der gang på gang kritik af, at der i løbet af uddannelsen er så lidt praktik og så lidt kontakt til det sociale arbejdsområde. Studenterne vil have mere kontakt med det praktiske arbejde og med fungerende socialarbejdere. Kritikken går også på, at uddannelsen

er abstrakt, teoretisk og for lidt tilpasset til virkeligheden. Den formidler heller ikke et positivt og opmuntrende billede af det sociale arbejde og faget. Studenterne har ikke noget at være stolte af som professionelle inden for en værdsat profession.

Som konsekvens heraf vil de studerende have mere praktik. Ikke sjældent bliver der foreslået en såkaldt 'lag-på-lag-uddannelse', dvs. at de studerende under hele uddannelsen er knyttet til en arbejdsplads, for eksempel sådan at man to dage om ugen er på arbejdspladsen og tre dage på skolen (sådanne modeller findes i andre lande). Man ønsker, at hver student skal have en mentor fra feltet/faggruppen under hele uddannelsen. Man efterlyser flere tilbud i uddannelsen, hvor praktikere fra det sociale område bliver inddraget – altså et tættere samspil mellem området og skolen, mellem teori og praksis. Studenterne ønsker at belyse og skrive om det, der er interessant for det praktiske arbejde, og i mindre grad om det, der er interessant for skolen.

KONKLUSION

Engang i fortiden, i sidste århundrede, stræbte Den sociale Højskole efter at udvikle den faglige viden inden for det sociale arbejde. I en kort periode i 1960-erne og '70erne foregik der en spændende udvikling af pædagogikken og studieformerne. Senere har uddannelsen bevæget sig mere og mere mod at isolere sig både på det mentale/pædagogiske og det fysiske plan. Den videnskabelige fundamentalisme har forstærket den disciplinering, som fjerner uddannelsen fra fagets praksis og fra kritisk tænkning.

Ånden er nu en helt anden. De institutioner, der producerer mennesker til det sociale arbejde, producerer disciplinerede tinsoldater, der kan marchere ind i den sociale administration som velfungerende socialingeniører. Man har ikke fået meget med sig af klassefølelser eller erfaringer med livsvilkårene for samfundets ulykkesfugle - de mest udsatte, udskaeldte og forfulgte. I stedet kommer man med en kvasi-videnskabelig værktøjskasse, fyldt med abstrakte teorier, konstruerede begreber,

Alf Ronnby har 30 års erfaring fra både feltet og uddannelsen. Han har arbejdet i socialforvaltningen i Malmö, undervist i socialt arbejde på Roskilde Universitetscenter, Den sociale Højskole i Lund, Högskolan / Mitthögskolan i Östersund og er for nærværende docent i socialt arbejde ved Den sociale Højskole, Göteborg Universitet.

holdninger og perspektiver, der fjerner en fra virkeligheden, som består af de mennesker, man kommer til at møde i det sociale kontrolapparat, som man skal opretholde og administrere. EU-nomenklaturen over de nye standarder i socionomuddannelsen giver intet håb om en mere positiv udvikling – tværtimod.

Vi har fjernet os langt fra den holdning og indstilling til faget, der ligger i selve begrebet *socialarbejder*. Vi skulle ikke være socialtjenestemænd, spundet ind i socialstatens kontrolapparat, funktionærer for opretholdelsen af den hegemoniske, borgerlige samfundsorden, hvor frasorteringen forklares med personlige fejl og mangler og indsatsen handler om tilbageføring og tilpasning til den herskende orden. Vi skulle stå på de ramtes side i kampen for nogle andre livsvilkår. Men med nutidens uddannelse vil socialarbejdernes kritiske moral nok gå tabt.